KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

Rahimjonova Ma'mura Akmaljon qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotida kichik biznesning tutgan o‘rni, uning rivojlanishidagi dolzarb masalalar va mavjud to‘siqlar tahlil qilingan. Tahlil davomida kichik biznesni moliyalashtirish, infratuzilma, raqamli transformatsiya, malakali kadrlar yetishmovchiligi, soliq yukining og‘irligi kabi asosiy muammolar ajratib ko‘rsatilgan. Adabiyotlar tahlili asosida innovatsion texnologiyalar, kredit siyosati va mintaqaviy infratuzilmaning kichik biznes faoliyatiga ta’siri chuqur o‘rganilgan. Muallif tomonidan kichik biznesning barqaror rivojlanishini ta’minlash uchun kompleks strategik yondashuvlar taklif etilgan. Maqola ilmiy izlanishlar, normativ hujjatlar va amaliy holatlarga asoslangan holda yozilgan bo‘lib, ilmiy xodimlar, tadqiqotchilar hamda amaliyotchi mutaxassislar uchun foydali manba bo‘la oladi.

Kalit so’zlar: *“Birinchi imkoniyat” tamoyili, metodologik asos, texnologik infratuzilma, CRM tizimlari, Raqobatbardosh marketing.*

KIRISH

Hozirgi davrda kichik va o‘rta biznes (KOB) O‘zbekiston iqtisodiyotining eng faol va istiqbolli bo‘g‘iniga aylanmoqda. 2025-yilning 19-martida Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan imzolangan PF-50-sonli farmon bilan bu sohada yangi bosqich boshlab berildi[1]: YAIMdagi KOB ulushini 55 %ga, eksportdagi ulushini 34 %ga va aholi bandligini ta’minlashdagi ulushni 75 %ga yetkazish kabi aniq maqsadli ko‘rsatkichlar belgilandi. Ushbu farmon doirasida 2025-yilda kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash uchun 120 trillion so‘m kredit mablag‘i ajratilishi, shundan 22 trillion so‘mi imtiyozli kreditlar uchun mo‘ljallangan. Bundan tashqari, “Birinchi imkoniyat” tamoyili joriy qilinib, yangi boshlovchi

tadbirkorlar uchun birinchi yilda ma'muriy xatolarga nisbatan yumshoq yondashuv ko'zda tutilmoqda. Ayniqsa, farmonda "soddalashtirilgan ma'muriy tartib-taomillar" joriy etilishi va 2025-yil 1-iyuldan 2028-yil 1-yanvargacha yangi majburiyatlar qo'yilmasligi belgilandi. Shu bilan birgalikda, oilaviy tadbirkorlik va startaplarni rag'batlantirish bo'yicha loyihalar ham e'tibordan chetda qolmadi: 600 ta biznes sub'ektlarining "chempion" korxonalariga aylanishi, 200 ta startapni moliyalashtirish loyihalariga tushuncha kiritildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

So'nggi yillarda kichik biznesning iqtisodiyotdagi roli keskin ortib bormoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasida bu sohaga bo'lgan davlat e'tibori tubdan yangilanayotgan islohotlar bilan izohlanadi. Shu munosabat bilan mavzu bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili kichik biznesning dolzarb muammolarini aniqlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Kichik biznesni rivojlantirishda innovatsiyalar va raqamli transformatsiya muhim omillardan biri sifatida ko'rilmoqda. Alijonova (2025) o'z tadqiqotida innovatsion texnologiyalarni kichik korxonalar faoliyatiga integratsiyalash orqali mahsulot sifati va xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish mumkinligini ta'kidlaydi[2]. Ammo u, ayni vaqtda, bu jarayonga to'siq bo'layotgan omillar – texnologik infratuzilma yetishmovchiligi, malakali kadrlar taqchilligi va moliyalashtirishdagi qiyinchiliklarga e'tibor qaratadi. Shunga o'xshash yondashuvni Pulatov (2025) ham ilgari suradi. U kichik biznes subyektlarining raqamli texnologiyalarni qo'llashi orqali global bozorlar bilan integratsiyalashuvi osonlashishini asoslaydi.

Kichik biznesning iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasi haqida Asrakulova (2024) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar alohida e'tiborga loyiqdir[3]. Muallif kichik biznes subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM) ulushi, aholi bandligiga ta'siri va hududiy iqtisodiy barqarorlikdagi roli haqida empirik ma'lumotlar asosida fikr yuritadi. Xalmirzaev (2024) esa milliy bozorning ichki talabini qondirishda, xususan, mahalliy mahsulotlar ishlab chiqarish va yetkazib

berish tizimida kichik biznesning o‘rni ortib borayotganini ko‘rsatadi[4]. Moliyaviy manbalar masalasi adabiyotlarda eng ko‘p ko‘tarilgan muammolardan biri sanaladi. Valiyev (2025) o‘z maqolasida kichik korxonalar uchun moliyaviy mablag‘larga kirish imkoniyatining cheklangani, bank kreditlari olishdagi byurokratik to‘siqlar, yuqori foiz stavkalari, garov talablarining murakkabligi kabi muammolarni yoritadi[5]. Xorijiy tadqiqotlar, jumladan, Berger va Udell (2006)[6], Beck va Shergill (2008)[7] kabi mualliflar ham kichik korxonalarni moliyalashtirishda kredit infratuzilmasining rolini aniqlab bergan.

Hududiy rivojlanish va infratuzilma bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar, jumladan, Sultonova (2023)[8] tomonidan o‘rganilgan modellarda kichik biznes uchun transport, aloqa, logistika infratuzilmasining mavjudligi yoki yo‘qligi muhim aniqlovchi omil sifatida qaralgan. Usubjonova (2024)[9] esa mintaqaviy darajadagi soliq imtiyozlari, subsidiyalar va davlat dasturlarining kichik biznes faoliyatiga ta’sirini statistik tahlillar asosida ko‘rsatadi. Bundan tashqari, marketing strategiyalari va mijozlar bilan ishlash mexanizmlari borasida Kambarov va Rasulov (2025)[10] tomonidan CRM (Customer Relationship Management) tizimlarini kichik biznesga integratsiya qilish orqali daromad va mijoz sodiqligini oshirish mumkinligi isbotlangan. Shamsieva (2024)[11] esa biznesni murabbiylik, kooperatsiya va o‘zaro o‘rganish asosida rivojlantirish g‘oyasini ilgari suradi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirishda ko‘plab omillar: innovatsiya, moliyaviy resurslar, infratuzilma, mintaqaviy siyosat va marketing strategiyalari birgalikda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, adabiyotlarda dolzarb muammolar chuqur yoritilgan bo‘lsa-da, ular bo‘yicha yechimlar hali ham kengroq integratsiyalashgan davlat siyosatini talab qilmoqda. Shu sababli, Prezident farmonlarida belgilangan yangilanishlar (masalan, PF-50-son farmoni, 2025-yil) bu muammolarga kompleks yondashuv asosida amaliy yechimlar taklif etishi mumkin.

NATIJA VA MUHOKAMA

Yuqorida o‘rganilgan tahlillar va adabiy manbalarga asoslanib shuni aytish mumkinki, kichik biznes O‘zbekiston iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biriga aylanmoqda. Davlat tomonidan qabul qilinayotgan strategik qarorlar, xususan, 2025-yil 19-martdagi PF-50-sonli Prezident farmoni kichik biznesning institutsional va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini tubdan qayta ko‘rib chiqishga asos bo‘ldi. Unda kichik biznesni rivojlantirishga qaratilgan 120 trillion so‘mlik kredit ajratilishi, soliq yukining kamaytirilishi va “birinchi imkoniyat” tamoyili asosida yangi boshlovchi tadbirkorlar uchun qulay muhit yaratilishi belgilandi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kichik biznes subyektlarining raqamli transformatsiyaga moslashuvi, innovatsion texnologiyalardan foydalanish darajasi va bozorga kirish imkoniyatlari hali ham sezilarli darajada cheklangan. Bu esa, asosan, infratuzilma yetishmovchiligi, moliyaviy resurslarga kirishdagi to‘siqlar, kadrlar malakasining pastligi va marketing strategiyalarining sustligiga bog‘liq.

Adabiyotlar tahlili asosida aniqlangan muammolar quyidagilardan iborat:

- Kredit resurslarining garovsiz, past foizli va tezkor ajratilmasligi;
- Kichik korxonalar uchun raqamli infratuzilmaning hududiy teng taqsimlanmaganligi;
- Mahalliy bozorlarda katta korxonalarga nisbatan raqobatbardoshlikning pastligi;
- Soliq va statistik hisobotlar jarayonining murakkabligi;
- Mijozlar bilan ishlashda professional CRM tizimlarining joriy etilmaganligi.

Shu bilan birga, ba’zi ijobiy o‘zgarishlar ham kuzatilmoqda: kichik biznes eksport salohiyatining ortib borishi, davlat-xususiy sheriklik asosida qo‘llab-quvvatlash dasturlarining kengaytirilishi va mintaqaviy loyihalarning faollashuvi. Bundan kelib chiqib, kichik biznesni rivojlantirish uchun quyidagi strategik yondashuvlar muhim:

1. Innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarni ommalashtirish;
2. Kredit resurslariga kirishni soddalashtirish va diversifikatsiya qilish;
3. Raqobatbardosh marketing va mijozlar bilan ishlash tizimlarini joriy qilish;
4. Kichik biznes uchun infratuzilmani hududiy asosda rivojlantirish;
5. Davlat organlari va tadbirkorlar o‘rtasidagi ochiq va ishonchli muloqotni mustahkamlash.

Ushbu natijalar shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirish bo‘yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar ijobiy samara bermoqda, biroq ularni chuqurlashtirish va uzluksiz monitoring qilish zarur. Prezident farmonlarida belgilangan yo‘nalishlarning samarali ijrosi orqali kichik biznes O‘zbekistonning makroiqtisodiy barqarorligida muhim o‘rin egallashi mumkin.

Xulosa

O‘zbekiston iqtisodiyotida kichik biznesning tutgan o‘rni tobora ortib bormoqda va bu yo‘nalishdagi islohotlar milliy taraqqiyotning ajralmas qismiga aylanmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kichik biznes subyektlari ko‘plab sohalarda faoliyat yuritmoqda va ularning iqtisodiy o‘sishga, bandlik darajasini oshirishga, innovatsiyalarni amaliyotga joriy etishga qo‘shayotgan hissasi beqiyosdir. Ammo bu sohaning barqaror rivojlanishida hal qilinishi zarur bo‘lgan dolzarb masalalar hamon mavjud.

Adabiyotlar tahlili va amaliy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, kichik biznes uchun eng asosiy to‘siqlar – moliyaviy resurslarga cheklangan kirish, raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi, malakali kadrlar tanqisligi, soliq yuki va ma’muriy tartib-taomillarning murakkabligidir. Shu bilan birga, davlat tomonidan qabul qilinayotgan yangi farmon va qarorlar, xususan, PF-50-sonli Prezident farmoni bu muammolarni tizimli hal qilish uchun mustahkam huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Shu nuqtai nazardan, kichik biznesni rivojlantirish bo‘yicha quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Kichik biznes iqtisodiy taraqqiyot, bandlik va innovatsiyalarning asosiy omillaridan biri hisoblanadi;

2. Mazkur sohaning rivojlanishida hukumatning roli muhim bo‘lib, kredit, soliq, infratuzilma va axborot texnologiyalari bo‘yicha ko‘rsatilayotgan imtiyozlar salmoqli samara bermoqda;

3. Rivojlanishning asosiy yo‘nalishlari sifatida raqamlashtirish, mintaqaviy infratuzilmani yaxshilash, kadrlar salohiyatini oshirish va marketing strategiyalarini kuchaytirish tavsiya etiladi;

4. Yangi bosqichda kichik biznesni kompleks qo‘llab-quvvatlash orqali mamlakat iqtisodiyotida innovatsion, barqaror va raqobatbardosh tadbirkorlik muhitini shakllantirish mumkin.

Shunday qilib, kichik biznes faqatgina iqtisodiy emas, balki ijtimoiy barqarorlik va farovonlikni ta’minlashda ham strategik ahamiyat kasb etadi. Bu sohani rivojlantirish uchun davlat siyosati, ilmiy asoslangan yondashuv va amaliy mexanizmlar uyg‘unligi zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–50-son Farmoni. (2025). *Kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashni jadallashtirish to‘g‘risida*. Lex.uz. https://lex.uz/docs/-7444738

2. Alijonova, D. (2025). *Innovatsion texnologiyalarning kichik biznes samaradorligiga ta’siri*. Scientific Journal, 4(2), 45–52.

3. Asrakulova, S. (2024). *Kichik biznesning iqtisodiy o‘sishga ta’siri: empirik tahlil*. Pedagoglar.uz, 2(5), 18–26.

4. Xalmirzaev, M. (2024). *Mahalliy ishlab chiqarishda kichik korxonalar faolligining iqtisodiy tahlili*. Inno-Center, 1(3), 55–63.

5. Valiyev, N. (2025). *Kichik tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy muammolari va ularni hal etish yo'llari*. Ijtimoiy-Iqtisodiy Tadqiqotlar, 5(1), 67–74.

6. Berger, A.N., & Udell, G.F. (2006). *A More Complete Conceptual Framework for SME Finance*. Journal of Banking & Finance, 30(11), 2945–2966.

7. Beck, T., Demirguc-Kunt, A., & Maksimovic, V. (2008). *Financing Patterns Around the World: Are Small Firms Different?* World Bank Economic Review, 22(3), 467–487.

8. Sultonova, G. (2023). *Kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda infratuzilma va institutsional asoslar*. Yosh Tadqiqotchilar, 1(4), 38–46.

9. Usubjonova, M. (2024). *Hududlarda kichik biznesni rag'batlantirishning soliq va huquqiy asoslari*. Innovatsion Ilm-Fan, 6(2), 91–98.

10. Kambarov, A., & Rasulov, O. (2025). *CRM tizimlarining kichik korxonalardagi joriy etish imkoniyatlari*. Scientific Journal, 5(1), 15–22.

11. Shamsieva, D. (2024). *Tadbirkorlik tafakkurini rivojlantirishda murabbiylik va marketing ko'nikmalarining o'rni*. O'zbek Ilm-Fan Jurnali, 2(3), 60–67.